

ΟΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΤΟΥ Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (1975) ΓΙΑ ΤΗΝ «ΤΕΧΝΙΚΗ» ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΠΕΙΛΗΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Είναι γνωστός ο θαυμασμός του Δασκάλου μου για τον μοναδικό φιλόσοφο του Μυστρά, τον Γεώργιο Γεμιστό Πλήθωνα.

Ἐδημιούργησε ὁλόκληρη «Ἐλευθέρα Σχολὴ Φιλοσοφίας ὁ Πλήθων» στὴ Μαγούλα τοῦ Μυστρά τῆς Λακωνίας καὶ ξεκίνησε μοναδικὰ στὸ εἶδος καὶ τὴν ποιότητα Μαθήματα Φιλοσοφίας.

Ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια πὺν πραγματοποιήθηκαν τὸ 1975 (20-27/1/1975)¹ τῆς πρώτης περιόδου, μέχρι τὴν ἑβδομὴ σειρὰ πὺν ἦταν καὶ ἡ τελευταία, τὸ 1980 (5-12/10/1980), παρουσιάσθηκαν λαμπρὲς ἀνακοινώσεις τοῦ ἴδιου, τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Καθηγητοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου, πὺν κυκλοφόρησαν μάλιστα σὲ τόμους, ὥστε νὰ παραμένουν ὡς πολὺτιμη ὑπόθηκη.

Τὸ 1976 πραγματοποιήθηκε, στοὺς κόλπους τῆς Ἐλευθέρας Σχολῆς ὁ Πλήθων, Διεθνὲς Συμπόσιο Φιλοσοφίας (8-14/4/1976), ὅπου κορυφαῖοι ἐπιστήμονες ἀπὸ τὸ ἑξωτερικὸ καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κατέθεσαν τὴν πνευματικὴ τους συνεισφορὰ στὸ Συμπόσιο ἐκεῖνο, μὲ θέμα, *Μελέτη Θανάτου*, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις.

Τὸ 1979 μάλιστα (24-27/10/1977) πραγματοποιήθηκε καὶ ἓνα ἀκόμα Πανελλήνιο Συμπόσιο στὴ Σχολὴ μὲ θέμα *Τὰ βασικὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ*, ὅπου ἐξαιρετικοὶ εἰσηγητὲς παρουσίασαν μὲ τίς ἀνακοινώσεις τους διάφορες πτυχές (καὶ ἀπὸ διαφορετικὲς μάλιστα ὀπτικὲς) τῶν συγχρόνων προβλημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ! Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Πανελληνίου Συμποσίου μᾶς ἔχει ἀφήσει τὰ πολὺτιμα Πρακτικά του, ὥστε νὰ ἀνατρέχουμε, ὅποτε χρειαζόμαστε, στίς εἰσηγήσεις πὺν παρουσιάσθηκαν τότε.

Τὰ ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς εἶχαν συνδεθεῖ μὲ τὰ Μαθήματα τῆς Α' περιόδου καὶ ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος ἀφιέρωσε ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθήματά του στὴν «Τεχνικὴ καὶ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο». Στὸ κείμενο αὐτὸ ὁ Δάσκαλός μας, ὡς προσγειωμένος ἄνθρωπος, ἐρευνητὴς ἀλλὰ πάντοτε φιλόσοφος, ἀναδεικνύει τὸ θέμα σὲ πολλὲς διαστάσεις του, γιὰ νὰ

1. Ἐλευθέρα Σχολὴ Φιλοσοφίας ὁ Πλήθων, Ἰωάννου Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Μαγούλα Σπάρτης, Ἀθήνα 1975. *Τὰ ἐγκαίνια καὶ τὰ Μαθήματα τῆς Α' περιόδου* (20-27 Ἰανουαρίου 1975), σσ. 133-134.

καταλήξει στο ακόλουθο συμπέρασμα: «Ἡ τεχνική ἔφθασε σὲ ἓνα σημείο, ὅπου ἀρχίζει νὰ μεταβάλη καὶ νὰ ἀπειλῇ τὸν ἄνθρωπο. Μὲ τὴν τεχνική του ὁ ἄνθρωπος φαίνεται ὡσὰν νὰ ἀνέθρεψε ἓνα ἐχθρὸ τοῦ εἶναι του. Ἡ τεχνική, εἶναι γεγονὸς πλέον, εἶναι μιὰ ἀκαταμάχητη δύναμη. Καὶ ὁμως αὐτὸν τὸν δαιμονισμό τῆς τεχνικῆς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ τὸν κατανικήσῃ μόνον, ὅταν κατανοήσῃ εἰς βάθος τί εἶναι ἡ τεχνική. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος. Μὲ τὸ νὰ φύγωμε ἀπὸ αὐτὴν δὲν μποροῦμε νὰ σωθοῦμε. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ συνειδητοποιήσῃ ὅτι ἡ τεχνική εἶναι μόνον ἓνα μέσον καὶ ὄχι ἓνας σκοπός. Σκοπὸς εἶναι καὶ παραμένει μόνον ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος. Πρέπει νὰ γίνῃ συνειδητὸ ὅτι ἡ τεχνική εἶναι οὐδέτερη, δὲν εἶναι οὔτε καλὴ οὔτε κακὴ. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπο. Τὸ σημαντικό εἶναι, τί εἶδους ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴ μηχανή, τὴν τεχνική, ποιὸ εἶναι τὸ ἦθος του. Ἡ τεχνική εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά της. Εἶναι μιὰ γυμνὴ δύναμη, ἡ ὁποία μὲ τὴν καλὴ χρῆση εἶναι ὠφέλιμη, μὲ τὴν κακὴ ὁδηγεῖ στὸν ἀφανισμό τοῦ ἀνθρώπου»².

Πρόκειται γιὰ ἓνα πολύτιμο κείμενο ποὺ διατυπώθηκε πρὶν ἀπὸ τριάντα ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ ἓνα κορυφαῖο διανοητή. Πρόκειται γιὰ ἓνα κείμενο γραμμένο μὲ διαύγεια, μὲ σωφροσύνη, μὲ πλῆθος σκέψεων καὶ συλλογισμῶν, τὸ ὁποῖο προβληματίζει ζωηρὰ κάθε σκεπτόμενο ἄνθρωπο. Καὶ φυσικὰ προβάλλει πηγαῖο, αὐθόρμητο τὸ ἐρώτημα: μποροῦμε νὰ διαχωρισθοῦμε, νὰ ἀπομονωθοῦμε ἀπὸ τὴν «τεχνική»; Ὑπάρχει μήπως σύγχρονη ζωὴ χωρὶς νὰ συμβαδίζει, χωρὶς νὰ συμπορεύεται μὲ τὴν τεχνική; Ἡ μήπως πάλι μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἐποχὴ μας ποὺ εἶναι ἀδιάσπαστα ἐνωμένη μὲ τὴν ἐννοια τῆς προόδου; Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπαρκτά, πραγματικὰ καὶ πιεστικὰ ἐρωτήματα ἀπαντᾷ μὲ σαφήνεια ὁ Καθηγητὴς Ι. Θεοδωρακόπουλος, στὰ μαθήματα τῆς Α΄ σειρᾶς μὲ τὰ κείμενά του «Ὁ Ἄνθρωπος στὴ σύγχρονη ἐποχὴ»³ καὶ «Ἡ Ἐννοια τῆς προόδου»⁴.

Καὶ βέβαια συνυπάρχουμε καὶ συμβιώνουμε μὲ τὴν «τεχνική» ἀλλὰ ἐξαρτᾶται σὲ ποιὸ βαθμὸ ὁ καθ' ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς ἐπιτρέπει στὴν τεχνικὴ νὰ τὸν ὑποδουλώσει. Τὸ νὰ χρησιμοποιοῦμε στίς ἐλάχιστες, τίς ἀναγκαῖες καταστάσεις, τὴν τεχνική, αὐτὸ ἀσφαλῶς δὲν δημιουργεῖ ζητήματα οὔτε καταστάσεις, οἱ ὁποῖες προμηνύουν δυσάρεστες ἢ καταστρεπτικές ἐξελίξεις. Χρησιμοποιοῦμε τὸν ἠλεκτρισμό, ἀφοῦ ἡ ἀρνησὴ μας θὰ ἐσήμαινε, ὄχι μόνο ὀπισθοδρόμηση, ἀλλὰ καθαρὰ ἐγωϊστικὴ ἐμμονὴ στὴν ὀπισθοδρόμηση. Χρησιμοποιοῦμε τὸν ἠλεκτρισμὸ στίς ἐφαρμογές

2. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *ἐνθ' ἄν.*, σσ. 133-134.

3. *Αὐτόθι*, σσ. 85 κ. ἐξ.

4. *Αὐτόθι*, σσ. 99 κ. ἐξ.

τῆς ἱατρικῆς. Θὰ μπορούσαμε νὰ τὸν ἀρνηθοῦμε; Ἀσφαλῶς ὄχι, ἀφοῦ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐφαρμοσμένης ἱατρικῆς, χειρουργικῆς κλπ., τὸ ἀπαιτοῦν. Διαφορετικὰ ἡ πρόοδος ποὺ ἐπιτελεῖ ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴν κοινωνία γενικότερα, θὰ ἦταν ἀναξιοποίητη· δηλαδή ἡ ἐπιστήμη ποὺ προηγεῖται καὶ δημιουργεῖ τὴν τεχνικὴ δὲν θὰ ἦταν ἀρωγὸς τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι περιττὸ νὰ διευκρινήσουμε ὅτι ὅσο περισσότερο προσκολληθοῦμε στὴν «τεχνικὴ» τόσο ὁ ψυχικὸς καὶ συναισθηματικὸς μας κόσμος ὑποχωρεῖ καὶ πάσχει ἀπὸ ἀτροφία⁵. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἄβουλο ὄργανο καὶ δοῦλος τῆς τεχνολογίας, καὶ τῆς τηλεόρασης ποὺ τοῦ κάνει καθημερινὴ πλύση ἐγκεφάλου καὶ γίνεται ἀνίκανος νὰ αὐτενεργήσῃ καὶ νὰ ἐπιβιώσῃ σὲ δύσκολες ὥρες, παρατηρεῖ ὁ ἔγκυρος δημοσιογράφος Γ. Μαρίνος⁶.

Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγει, ὅμως, ὅτι ἂν δὲν εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἀτμοῦ καί, στὴ συνέχεια, ἡ δημιουργία τῆς ἀτμομηχανῆς δὲν θὰ ὑπῆρχε ἡ ἐξέλιξη τῆς τεχνικῆς, ὅπως τὴν ἔχουμε βιώσει στὴν ἀποκορύφωσή της, μὲ τὴ διάσπαση τοῦ ἀτόμου. Καὶ ἐδῶ δημιουργεῖται ἓνα τεράστιο ζήτημα, ὅπως τὸ ἔχει παρουσιάσει ὁ ἄλλοτε Καθηγητὴς μου καὶ Ἀκαδημαῖκός Ἐγγελος Ἀγγελόπουλος⁷ στὸ εἰδικὸ καὶ ἀξιόλογο σύγγραμμά του *Ἡ Ἀτομικὴ Ἐνέργεια*, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀξιοποιηθεῖ γιὰ τὴν κοινωνία ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια, κοινωνικά, οἰκονομικά, δημογραφικά, ἀκόμα καὶ στὴν κατανομή τοῦ παγκόσμιου πλούτου.

Ἡ τεχνολογικὴ ἐξέλιξη, ραγδαία μετὰ τὸν Β΄ παγκόσμιον πόλεμο, ἐπέτρεψε σημαντικὰ τὴν αὔξηση τοῦ παραγωγικοῦ μεγέθους, ἡ δὲ ἀποφασιστικὴ ἀνάμειξη τοῦ Κράτους στὴν «οἰκονομία» ἀπέτρεψε τὸν ἐγωϊσμό, τὴν ἀπληστία καὶ τὴν πλεονεξία⁸ τῶν ἐπιχειρηματιῶν καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὥστε νὰ διασφαλισθοῦν ἄλλες συνθήκες ἐργασίας, ὅπως: περιορισμὸς χρόνου ἐργασίας, κατώτατα ὅρια ἀμοιβῶν, ἐργασιακὲς σχέσεις μὲ τὴν παρουσία καὶ τὴν προστασία τοῦ Κράτους, κοινωνικὴ προστασία, ἐξασφάλιση συνταξιοδοτικῶν δικαιωμάτων, περιφρούρηση τῆς δημόσιας υγείας, ἐπιδόματα εἰδικῶν συνθηκῶν, ἀδειες ἀναπαύσεως καὶ υγείας, προστασία μητρότητας καὶ πολλὰ ἄλλα, μὲ ἐπιστέγασμα φυσικὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἐργαζομένων στὰ κέρδη καὶ τὶς ζημίες τῶν ἐπιχειρήσεων.

5. Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, *ἐνθ' ἂν.*, σ. 133.

6. Γ. ΜΑΡΙΝΟΥ, *Γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ στὸ καλὺτερο*, Ἀθήνα, 1983, σ. 37.

7. Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια. Οἰκονομικὲς, Κοινωνικὲς, Πολιτικὲς ἀπόψεις*. Ἀθήνα, 1957, σσ. 145 κ. ἐξ. Ἀθήνα, Δίφρος.

8. Σ.Π. ΣΠΕΝΤΖΑ, *Τὰ Πολιτικά τοῦ Ἀριστοτέλη πολὺτιμος ὁδηγὸς γιὰ τὴν κοινωνικὴ, οἰκονομικὴ, φορολογικὴ καὶ δημοσιονομικὴ συμπεριφορὰ, Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ σύγχρονη ἐποχὴ. Πρακτικὰ 6^{ον} Πανελληνίου Συνεδρίου*, Ἱερισσός, 19-21/10/2001, ἐπιμ. Ι. Γ. Καλογεράκος, Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία Χαλκιδικῆς, Ἀθήνα, 2004, σσ. 330, 334, 335, 340, 344.

ων, αλλά ακόμα και στην ίδια τή διοίκηση τῶν ἐπιχειρήσεων⁹. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ παρέμβαση τοῦ Κράτους στὴν «οἰκονομία» ποὺ μὲ δειλὰ βήματα ξεκίνησε ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ δέκατου ἔνατου, γιὰ νὰ ἀνδρωθεῖ τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα, ἐπέτυχε τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς συγκρούσεις, συνέβαλε στὸν περιορισμὸ τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος καὶ στὴν κοινωνικὴ ἐμπέδωση μιᾶς κατὰ τὸ δυνατόν πιὸ ἡρεμῆς καὶ ἀποδεκτῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως.

Σήμερα ὅμως, ἐντονότερα ἀπὸ ἄλλοτε, ἡ τεχνικὴ στὸν τομέα τῆς ἐπικοινωνίας ποὺ ἐξωτερικεύεται, ἐκφράζεται μὲ τὸν μηχανισμὸ τῆς τηλεοράσεως ποὺ ἔχει ἐκτροχιασθεῖ, ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ χρησιμότητα καὶ ἀποστολή της. Ὁ ἐκτροχιασμὸς αὐτὸς ἀνεξέλεγκτος ἀπὸ τὴν Πολιτεία-θεατὴ, ἀπὸ τὸ Κράτος τοῦ Νόμου καὶ τῆς Νομιμότητος, ἐπιχειρεῖ ἀνεμπόδιστος νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνατροπὴ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιφέρει καταστρεπτικὲς συνέπειες στὴν οἰκογενειακὴ γαλήνη, ὥστε νὰ τὴν ἀνατρέψῃ.

Γι' αὐτὸ πολὺ σωστὰ γράφει ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος ὅτι μὲ τὴν τεχνικὴ μεταβάλλεται ὁ ἀνθρωπισμὸς του, μεταβάλλεται ὁ ἑαυτὸς του, ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου! Πάντοτε σύγχρονες οἱ σκέψεις του, σημερινές, διαχρονικές.

Σάββας ΣΠΕΝΤΖΑΣ
(Ἀθῆναι)

9. Σ. Π. ΣΠΕΝΤΖΑ, *Παραδόσεις Θεωρητικῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας*, Ἀθήνα 1992⁶, σσ. 360 κ. ἐξ.